

КРИМ У ЖИТТІ РОДИНИ ІМПЕРАТОРА МИКОЛИ ІІ ЗА СПОГАДАМИ Т.Є. МЕЛЬНИК

У статті розкривається життя родини імператора Миколи ІІ в Криму, вивчаються звички, настрої та буденність родини за спогадами доньки імператорського лікаря Євгена Боткіна – Тетяни Євгенівни Мельник.

Ключові слова: імператор Микола ІІ, Крим, Тетяна Мельник.

В статтє раскрывается жизнь семьи императора Николая ІІ в Крыму, показываются привычки, настроение и повседневность семьи по воспоминаниям дочери императорского врача Евгения Боткина – Татьяны Евгеньевны Мельник. Ключевые слова: император Николай ІІ, Крым, Татьяна Мельник.

In this article it is uncovered the life of emperor Nikolai's ІІ family in the Crimea. It is showed their habits, spirits, everyday life according to the memories of daughter emperor's doctor Evgen Botkin, of Tatiana Evgenievna Melnik.

Key words are: emperor Nikolai ІІ, Crimea, Tatiana Melnik.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження полягає в поверненні маловивчених сторінок життя імператора Миколи ІІ та його родини в Криму, їх повсякденності та відпочинку.

Аналіз актуальних досліджень. Історії життя та діяльності родини імператора Миколи ІІ в Криму – проблема, яка є однією з маловідомих сторінок історії України та всесвітньої історії. Лише частково це питання висвітлюється в окремих монографіях: І.В.Зіміна [2], Н.Калиніна та М.Земляниченко [3], Н.С.Лозбень [4]; спогадах П'єра Жильєра [1] та Т.Є.Мельник [5]; наукових збірках статей [6]. У цих дослідженнях було зібрано актуальний фактичний матеріал, який дозволяє оцінити певні сторінки історії перебування родини імператора Миколи ІІ в Криму, проте недостатньо комплексно висвітлює окреслену проблему.

Мета статті. Розкрити життя та діяльність родини імператора Миколи ІІ в Криму по спогадах Т.Є.Мельник. Завданням статті є висвітлення повсякденного життя родини Миколи ІІ в Криму.

Виклад основного матеріалу. У своїх спогадах про царську родину Миколи ІІ, донька царського лікаря Євгена Боткіна – Тетяна Євгенівна Мельник розповідала про приїзд імператорської родини до Криму. В своїй роботі «Воспоминание о Царской Семье» [5] Т.Є.Мельник приділила увагу незанимаючим та маловивченим фактам та випадкам, які мали місце в житті Миколи ІІ та його родини в Криму. Зокрема, восени 1909 року імператор з сім'єю відвідав Крим. Він захотів випробувати на собі тягар солдатського обмундирування і наказав принести для нього таке з шістнадцятого стрілкового Імператора Олександра ІІІ полка, який на цей час був в Ореанді. Солдатське обмундирування було послано із стрільком, якому государ сказав: «Одевай меня, а то я не знаю, что надевать сначала» [5, с.21]. Одягнувшись, Імператор вийшов з палацу, пройшовся по Лівадійському парку та вийшов в Ореанду. Потім імператор пройшовшись по шосе, спеціально зупинився і спросив дорогу до Лівадії у палацового городового. Городовий не впізнав царя, відповів достатньо різко, що туди йти не можна і щоб той повернув назад. Скоріш за все цей городовий не здогадався з ким він розмовляв, бо Микола ІІ спокійно та мовчки розвернувся і пішов. Біля двох часів імператор ходив по горах. В наслідок, командир тієї роти, звідки було надано обмундирування, попросив Миколу ІІ занести власноруч свої ім'я та прізвище в книгу та заповнити деякі бланки, як це повинні робити всі стрільки.

Т.Є.Мельник також розповідає, що тієї ж осені імператриця Олександра Федорівна вийшла зі своєю подругою А. Вирубовою до Ялти за покупками. В цей час пішов сильний дощ, імператриця з подругою дуже намокли. Зайшовши до магазину, їх парасольки спричинили великі калюжі. Продавець достатньо різко зробив зауваження імператриці про те, що в магазині існують спеціальні місця для парасольок. На що імператриця мовчазливо і покійно поставила парасольку на місце.

Також із спогадів Т.Є.Мельник можна дізнатись про осінь 1913 року, коли члени імператорської родини знов відвідали Крим. Тоді Тетяна Євгенівна з батьком була запрошена до Лівадійського театру, де діти з місцевого театру повинні були грати для великих князів п'єсу про обрання на престол царя Михайла Федоровича. З чотирьох доньок Миколи ІІ на цю виставу приїхали тільки Марія Миколаївна та Анастасія Миколаївна. Також були присутні дві дочки великого князя Георгія Михайловича, цесаревич Олексій та син доктора Деревенко – Микола.

Авторка спогадів свідчить, що в антрактах ніхто з присутніх не міг знайти спільної мови один з одним з причин соромливості. Тільки цесаревич Олексій почував себе спокійно та весело, граючи з

Миколою Деревенко під столом і не хвилини не сидів на місці. Судячи зі спогадів, родина Боткінів поїхала з вистави щасливою, бо мала честь спілкуватися з великими княжнами та спадкоємцем.

Т.Є.Мельник у своїх спогадах підтверджує, що тільки-но в Лівадії було відбудовано новий палац, імператорська родина Миколи II дуже любила туди їздити і робила це двічі на рік – восени та навесні. Ще раз підтверджує, що Лівадійський палац єдиний зведений государем та імператрицею за період їх царювання на свій власний смак та розсуд, який відповідав потребам їх родини. Це була споруда з білого мрамору в італійському стилі з вишуканим внутрішнім двориком та все оточене квітами [2, с.27]. Згадує, що знизу знаходилась біла їдальня. Ця їдальня перетворювалась в зал, де після парадних обідів звільняли місце, убираючи столи для танців. Також знизу була гостинна з старовинною італійською меблюю чорного дерева, оббита рожевим шовком, на якому виткані темно-лілові бархатні квіти. Із гостинної йшла галерея, яка переходила до офіційного кабінету Миколи II – велику світлу кімнату з меблюю червоного дерева, оббитою зелено-сірим шовком. Крім того, внизу були білярдна, кімната великого князя Дмитра Павловича, однієї з фрейлін та П'єра Жильєра [1, с.87].

На другому поверсі знаходилась маленька їдальня, класні кімнати великих княжен, маленький кабінет государя, будуар імператриці, спальні кімнати царя, цариці та дівчат, класна кімнати цесаревича Олексія та гостинна великих княжен, де стояли їх чотири писемні столи.

Спальні кімнати цесаревича Олексія та дівчат знаходились навпроти вікон будинку, де мешкав батько Т.Є.Мельник. Він пригадував, як влітку цесаревич Олексій кликав Миколу Деревенко гуляти [4, с. 91].

Під час перебування царської родини в Криму імператриця Олександра Федорівна завжди влаштувала благодійні ярмарки. Згодом, на кошти, зібрані таким чином та на власні кошти государині була побудована в Масандрі на березі моря чудова санаторія, куди під час війни посилались на кліматичні лікування ранені офіцери.

Головний прибуток на таких ярмарках – це роботи Олександри Федорівни та її доньок, зроблені власноруч: рукоділля та малюнки. «Ее Величество замечательно искусно делала акварелью различные виньетки на каких-нибудь пресс-папье, рамочках или коробочках, сразу делавших скромную вещь заметной своим изяществом и красотой. За столом с этими вещами всегда Ее Величество, а также и Великие Княжны присутствовали сами, и понятно поэтому, что толпа невероятная и продажа шла с исключительной быстротой. За другими столами торговали светские дамы, проводившие сезон в Ялте, которых ее Величество привлекала таким образом к благотворительности», – пише у своїх спогадах Т.Є.Мельник [5, с.29].

Також про ярмарки можна дізнатись з листів Євгена Боткіна до своїх дітей. «Ливадия. 28.IX.1911. Базар был необыкновенным праздником для всех жителей Крыма, имевших счастье видеть Их величества и Великих Княжон совсем близко и получить вещи даже прямо из рук Ее Величества (настроение было самое торжественное и умиленное) [6, с.110].

Дуже рідко в Лівадії проводились бали, які виділялись своєю простотою та скромністю. Т.Є.Мельник згадує про цікавий випадок, який мав місце на юнацькому балу взимку 1913-1914 років у великій княгині Марії Павлівни. На цей бал було запрошено брата Т.Є. Мельник та царських дочок. Хлопцю дуже хотілось танцювати з доньками Миколи II, але він не мав рішучості їх запросити, сподіваючись, що вони самі його запросять. Один раз його запросила княгиня Надія Павлівна, але великі княгині – жодного разу. Наступного дня всі були засмучені. Сором'язливість та скромність великих княгинь не допустила запросити на танець парубка [3, с.93].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вивчення та всебічний аналіз наведеного матеріалу свідчить, що родина імператора Миколи II дуже любила проводити свій відпочинок в Криму, а саме в Лівадії, де було відбудовано спеціально для царської родини Лівадійський палац. Підводячи підсумок зі спогадів Тетяни Мельник слід відзначити спокійний, порядний, ввічливий характер Миколи II, його дружини та дітей у відносинах з підлеглими та мешканцями півострову.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жильяр Пьер. Император Николай II и его семья: по личным воспоминаниям П. Жильера / С.Д.Садонина. – М.: Малое предприятие НПО «МАДО», 1991. – 287 с.
2. Зимин И.В. Взрослый мир императорских резиденций. Вторая четверть XIX – начало XX века. Повседневная жизнь российского императорского дворца / Игорь Зимин. – М.: Центр-полиграф; СПб: Русская тройка, 2011. – 557 с.
3. Калинин Н., Земляниченко М. Романовы и Крым. «У всех нас осталась тоска по Крыму ...». – Симферополь: Бизнес-Информ, 2012. – 320 с.
4. Лозбень Н.С. Ливадия. Ореанда: [Очерк-путеводитель] / Н.С.Лозбень, А.П.Пальчикова. – Симферополь:

Сонат, 2007. – 191 с.

5. Мельник Т.Е. Воспоминания о царской семье и её жизни до и после революции / Татьяна Мельник (рожд. Боткина). – М: Част. фирма «Анкор», 1993. – 206 с.
6. Южнобережный дом Романовых и вопросы сохранения культурно-исторического наследия Ливадии: Материалы междунар. науч. конф., Крым, Ялта, Ливадийский дворец-музей, 27-29 сентября 2006 г. / Крым. респ. учреждение «Ливадийский дворец-музей»; [под ред.: С.В. Юрченко]. – Симферополь: Крым, 2006. – 208 с.